

CPB Netherlands Bureau for Economic
Policy Analysis

Pensioen in natura of liever flex pensioen?

Casper van Ewijk

CPB

Universiteit van Amsterdam

Netspar

13 mei 2011

5 punten

- We hebben al pensioen in natura
- Wat is pensioen?
- Pensioen en life cycle planning: wie heeft de regie?
- Meer praktisch: welke problemen moeten worden opgelost?
  - zorg, wonen, pensioenen
- Rol van de 3 spelers: individu, pensioenfonds, overheid

We hebben al pensioen in natura

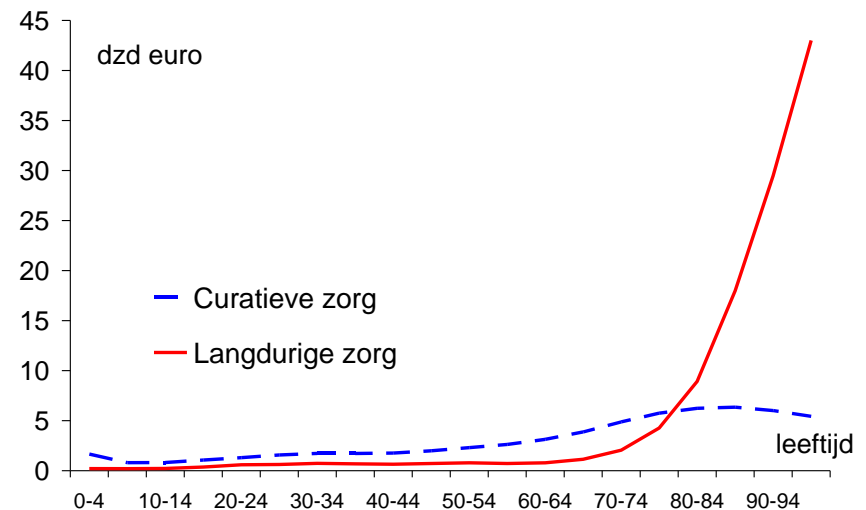
Langdurige zorg in de AWBZ

= pensioen want uitkering op oude dag

= pensioen want overdracht van jong naar oud

= pensioen in natura (nl. zorg)

= maar verzekeren tegen ziekte i.p.v. langlevens

In omvang vergelijkbaar met 1e pijler pensioen 2011 - 2040

zorguitgaven (laag) + 4.5% GDP

zorguitgaven (hoog) + 8.0% GDP

AOW + 3.6% GDP

Overheveling naar 2e pijler: wat is dat dan?

- Sparen (individuele rekeningen)
  - onmogelijk: risico's zijn te groot en erg scheef verdeeld
    - > verzorgingshuis: 30.000 per jaar
    - > verpleegtehuis: 60.000 per jaar
    - > modaal inkomen: 32.500 per jaar
- Verzekeren
- - in geld of in natura
- Uitvoering ouderenzorg
- Of mix voorgaande?

economisch uiteenrafelen

Wat is pensioen?

- in ruime zin: zorg voor een prettige oude dag
- in enge zin (economisch):
  - gedwongen uitstel van inkomen
    - > 2e pijler (sparen)
    - > 1e pijler (belasting betalen voor later)
  - langlevensverzekering
  - risicomanagement van inkomen over het leven (*consumption smoothing*)
  - verplicht vanwege
    - marktfalen: adverse selection, missing markets
    - individueel falen: kortzichtigheid

Ruime benadering: pensioen & life cycle planning

Veel dwarsverbanden

- wonen
  - zorg
  - human capital
    - incl gezondheid
- *Voorbeelden*
    - aflossen = sparen voor later
    - mits weer om te keren
    - substitutie vrije consumptie en zorg: rollator ipv fiets
    - vroegpensioen substitueert voor arbeidsongeschiktheid
    - investeren in gezondheid doet levensverwachting toenemen
=> meer pensioen nodig

Life cycle planning

- Optimale spreiding van consumptie over het leven
- consumptie = $C + W + Z$
- onzekerheid
  - macro schokken
  - individuele schokken
    - > langleven
    - > loon
    - > kinderen
    - > gezondheid
    - > ziektekosten (cure)
    - > hulp/begeleiding
- levenscyclus sparen
  - pensioen/wonen/vrij/overheid
- keuze rendement vs risico
- risicodeling
- verzekeren als dat kan

Schokken in het leven: Verzekerbbaar?

goed

- > langlevensrisico
- > ziektekosten

matig

- > werkloosheid
- > arbeidsongeschiktheid
- > verpleegzorg ??
- > kinderen/gezinssituatie

slecht

- > hulp/begeleiding
- > arbeidsongeschiktheid ouderen ?

niet

- > carrière
- > mobiliteit / ouderdom (nut van geld)

- verzekeren

- deels verzekeren

- sparen/uitsmeren

- sparen/uitsmeren

collectief
verzekeren

coaching:
vrijwillig of
gedwongen

Uitsmeren: Pensioenfonds als 'levenscoach'

Kan voor alle waarneembare en onverzekerde schokken (*individuele rekening*)

- actieve leven
  - loon, werkloosheid
  - carrière
  - arbeidsongeschiktheid
  - gezinssituatie
- na pensioen
  - (tijdelijke) zorgbehoefte
  - overbrugging eigen woning

En dus niet waar voorkeuren of schokken niet waarneembaar zijn

lifestyle /gezondheid

investeren in onderwijs/scholing

woonbeslissing+ financiering

wereldreis na pensioen

Wie heeft de regie?

- **Pensioenfonds (verplicht)**

- voorkomt kortzichtigheid (te vroeg pensioen opnemen)
- kan beter rekenen en goedkoper inkopen
- maar heeft niet alle benodigde informatie
=> big brother

maar zelfs dan deel onobserveerbaar

- **Individu (keuze)**

- kent voorkeuren en situatie het best
- moet dus uiteindelijk (de mogelijkheid) tot regie hebben
- maar kan het individu dat wel?
  - > doet het nu ook (wonen etc)
  - > en kan leren (internet)
  - > plus coaching op (semi) vrijwillige basis (behavioral economics)

Meer praktisch: wat zijn de huidige problemen?

- Pensioensparen
  - 3e pijler onderontwikkeld
  - 2e pijler “one size fits all”
    - imperfecte life cycle smoothing
      - meer aandacht individuele schokken
      - flexpensioen/keuzevrijheid
      - met (meer) individuele rekeningen
- Wonen
  - slechte markt “reverse mortgages”
  - slechte doorstroming
- Langdurige zorg
  - Verzekeringsprobleem
    - kwaliteit + stijgende kosten

Langdurige zorg: problemen in huidig systeem

- Stijgende kosten in PAYG
- Moeilijk verzekeraar
- Indien in natura
  - kostenrisico
  - schaderisico
- Vergrijzingsprobleem
  - spaarsysteem kan helpen
  - rentedekking in awbz
- schade moeilijk verifieerbaar
- daarom in natura of klein geld
  - verzekeraars wellicht risicodragend mits goede verevening op basis van indicatie
  - kan niet door jaarlijkse keuze van verzekeraar: *selectie* en *adverse selection*

Schaderisico verzekeren in 2e pijler? Wellicht

- Voordelen
  - verplichte deelname (geen jaarlijkse keuze van verzekeraar)*
    - > voorkomt adverse selection en selectie
    - > relateren aan inkomensgeschiedenis (niet verstorend)
    - > goede prikkel tot preventie en strenge claimbeoordeling
    - > combinatie met sparen en flexibiliteit in uitkeringsfase
- Nadelen
  - commitment probleem
    - lange tijdshorizon (overigens net als bij pensioenen)
  - is dit een taak voor fondsen?
  - wie doet claimbeoordeling?

Maar in ieder geval niet in natura

• 2e pijler: in geld

- belang van fondsen voorkomt druk op indicatie
- maar: hoe kan fonds aan iemand van 25 jaar zorg beloven voor over 60 jaar????
(alternatief: pas bij 65+)
- moeilijk contracteerbaar: fondsen kunnen rechten verzorgen, geen voorzieningen (geen democratische legitimiteit)

• 1e pijler: geld of natura

- Geld (Duitse systeem)
  - druk op indicatie
  - daarom maar beperkt mogelijk
- Natura
  - voorziening i.p.v. recht
  - '*self targeting*' : matige kwaliteit om druk op indicatie te voorkomen
  - en geen *topping up* voor hogere inkomens

Wonen

- 2e pijler
  - wat is het meer dan conditionele pensioenen, d.w.z. afstemming pensioen op wel/niet eigen woning?
- 3e pijler
  - markt ontwikkeld zich slecht door marktfalen dat fondsen ook niet kunnen oplossen
  - oplossing:
beter evenwicht huur - en koopmarkt

Drie spelers: individu, fondsen, overheid

Individu

- Lifecycle planning
  - veel te winnen
  - integrale benadering
    - *pensioen, wonen, onderwijs, gezondheid*
  - vrijwillig ondersteund door
    - werkgever
    - pensioenfondsen
    - verzekeraars
    - internet

Pensioenfondsen

- life cycle coach
  - op vrijwillige basis en in concurrentie
  - zorg voor transparantie van pensioen
- flex pensioen
  - in opbouw en uitkeringsfase
  - maak ruimte voor individuele rekeningen (naast basis)
  - deels expliciet conditioneel op loon, op gezinssituatie,..
  - deels ruimte voor keuzevrijheid
- langdurige zorg?
  - wellicht ook pensioen conditioneel op langdurige zorg (= verzekeren van schaderisico)
  - rol in preventie en zorg voor ouderen voor verpleegtehuis?

Wat kan de overheid doen? Fiscaliteit

- Vormen van pensioensparen gelijk behandelen
  - pensioen 2e pijler
  - pensioen 3e pijler
  - (gedwongen) sparen via eigen woning ?

  - omkeerregeling is aantrekkelijk
  - subsidie twijfelachtig (prikkel werkt niet)
- Eisen aan pensioensparen versoepelen (annuïteitsverplichting)
- Huren - kopen fiscaal neutraal maken